

Interreg
Polska-Słowacja
Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

MBP
w Limanowej

Oravska kniznica
Antona Habovštiaka

JÁNOŠÍK

Išiel raz študent zo školy domov na prázdniny. Prechádzajúc veľkým lesom zablúdil a tam ho prekvapila noc, nemohol sa z tohto lesa nijako dostať. Nakoniec vyliezol na vysoký strom a obzeral sa všetkými smermi, či uvidí koniec lesa. V diaľke zbadal svetlo, hodil čiapku týmto smerom, aby si nepomýlil cestu a keď zostúpil zo stromu išiel za svojou čiapkou, až prišiel k malej chalúpku. V okne sa trblietalo svetlo a potulný študent videl sedieť v chalúpku starenku. Otvoril dvere, vošiel do malej izby a stará žena sa ho opýtala:

- Čo si za jedného a čo tu chceš?

- Išiel som domov zo školy a stratil som cestu v lese, matka, vezmite ma, prosím, na noc do svojej chalúčky. Volám sa Jánošík.

- Nemôžem ťa prijať na noc - odpovedala starká - pretože keď príde moja staršia sestra, určite ťa zabije.

Z týchto slov starenky pochopil, že skončil v chalúpku čarodejníc, ale nebál sa a odpovedal:

- Nech sa stane, čo chce, ja odtiaľto neodídem, som unavený a musím tu prenocovať.

Keďže videla čarodejnica, že si s ním nevie rady, zavolała mladíka na večeru, a keď sa obaja najedli, skryla ho za pec. Staršia sestra čoskoro preletela oknom na metle, začala krútiť nosom a zvolala:

- Hej! Niekde sa tu musí skrývať človek v chalúpku?

- A čo! Pod' von, Jánošík! - vykričla mladšia. Rád nerád, musel teda vyjsť z úkrytu.

- Sadni so mnou na večeru - povedala stará čarodejnica. Sadol si s ňou za stôl a keď jedli, povedala:

- A teraz choď odtiaľto, ak ti je tvoj život milý. Keď sa vráti naša najstaršia sestra, celkom iste ťa zabije.

Ale on sa ani teraz nezľakol.

- Nikam nepôjdem a budem tu spať - odpovedal a odišiel za pec.

Tretia sestra, najstaršia, priletela a okamžite zvolala, rovnako ako stredná:

- Och! Musí tu byť niekde ukrytý človek?

Jánošík musel opäť opustiť svoj úkryt a najstaršia čarodejnica ho pozvala na večeru. Keď sa najedol a išiel spať, začali sa všetky tri radiť, čo s ním urobia. Ale chlapec nespál, iba predstieral a počul všetko, čo hovorili.

- Položme mu horúci uhlík na živé telo, povedala jedna zo sestier - ak bolesť znesie a neprebudí sa, bude z neho človek zdatný.

Ako povedali, tak urobili. Na jeho telo vložili horúce uhlie, on sa ani nepohol a mlčky znášal bolesť, kým uhlík nezhasol.

Čarodejnice potom povedali:

- Bude to statočný a vytrvalý človek, bude dobre, keď sa stane zbojníkom. Musíme ho vybaviť tak, ako to k tomuto remeslu patrí.

- Ja mu dám valašku - povedala jedna.

- A ja košeľu - povedala druhá.

- A ja opasok - dodala tretia.

Z ďalšieho rozhovoru čarodejníc sa Jánošík dozvedel, že s tou valaškou, keď ju zdvihne, tri míle

preskočí a v košeli a opasku bude mať mimoriadnu silu. Najstaršia čarodejnica, ktorá sa chystala ušiť jeho košeľu, zasiała večer konope na ňu - a do rána bola košeľa hotová. Keď Jánošík vstal, tri sestry mu dali darčeky a povedali:

- Nebudeš vedcom ani kňazom, ale zbojníkom. Tu máš valašku, ak ju zdvihneš, skočíš tri míle, zachráni ťa pred každým nebezpečenstvom. V tej košeli a opasku budeš mať mimoriadnu silu. Ale aby si bol zbojníkom nad všetkými zbojníkmi, musíš najskôr okradnúť vlastného otca.

Jánošík odišiel, vzal so sebou tento nový odev, ale nechal si ho na seba, ale schoval ho do uzlíka a v svojej študentskej uniforme prišiel k otcovej drevenici. Celý deň bol smutný a zamyslený. Večer otec povedal, že na druhý deň ide na jarmok a že si so sebou berie stopäťdesiat rýnskych zlotých, pretože potrebuje kúpiť voly.

- Hej! Nechod', oci - povedal mu Jánošík - aby ťa zbojníci neokradli.

- Oho! - odpovedal otec. - Možno ty by si sa nechal okradnúť zbojníkmi, ja sa ich nebojím.

- Uvidíme - šepol Jánošík.

Otec odišiel a on si o niekoľko hodín neskôr obliekol svoj zbojnícky odev, ktorý dostal od čarodejníc, sadol na valašku a v okamihu svojho otca dohonil. Zastúpil mu cestu v lese, valaškou udrel o zem a spýtal sa:

- Kam ideš?

- Pre voly - odvetil starý muž a zo strachu sotva dokázal hovoriť.

- Daj peniaze! - zakričal a starec mu ich po chvíli odovzdal.

- To sú všetky? - spýtal si Jánošík

- Všetky - odpovedal otec - nebudem mať na svoju cestu ani groš.

Jánošík mu teda dal pár drobných na cestu a utiekol s peniazmi do lesa - potom sa vrátil na svojej valaške späť domov. Otec prišiel až neskoro večer. Nespoznal vlastného syna v zbojníckom odeve, doma ho našiel opäť oblečeného v študentských šatách, ticho sedel, akoby nikam nevychádzal. A tak mu povedal s veľkým smútkom:

- Dobré si mi radil synu, škoda, že som ťa neposlúchol.

- A čo sa ti stalo, otec?

- Ach, stalo sa mi, že ma v lese prekvapil zbojník, vzal peniaze, na cestu mi nechal iba pár drobných.

- Vidíš, hovoril som ti, aby si nechodil, pretože ťa okradnú, a stalo sa. Všimli ste si toho lúpežníka? Spoznali by ste ho?

- Oh, hneď by som ho spoznal, takú mal divnú košeľu, ohromný opasok a v ruke obrovskú valašku.

- Jánošík sa skryl v komore, vzal na seba svoj zbojnícky odev, vrátil sa do izby a spýtal sa otca:

- A nevyzeral ten zbojník takto?

- Ach! Presne tak! - zvolal starec.

On sa rozosmial, odovzdal otcovi peniaze a potom povedal: Už nebudem učencom ani kňazom, nevrátim sa do škôl, ale pôjdem za zbojníka. Majte sa dobre, otec!

A išiel do hôr. Čoskoro si vybral pomocníkov a spoločníkov. Mal pod sebou dvanásť zbojníkov - a hoci sa Jánošíkovi nikto nevyrovnal, všetci museli urobiť niečo mimoriadne, aby ich prijal pod svoje velenie. Všetkým prikázal, aby za jeho prítomnosti skúšali a predvádzali rôzne majstrovské kúsky.

Jeden napríklad vyskočil na vrchol vysokej jedle a šablou ju zostrihal alebo pištoľou zostrelil.

Druhý lámal kmene najhrubších stromov v rukách, tretí drvil najtvrdší kamene v hrsti. Jánošík to sám robil všetko s ľahkosťou, neraz, len pre zábavu skákal a rukou sa dotýkal vrcholu najvyššieho smreka. [...]

Jánošík si vybral za svoje pôsobisko Liptov, tam sa skrýval so svojou bandou v lese a chodil na zbojnícke výpravy. Okrádal iba bohatých, chudobným nikdy neublížoval, práve naopak, často ich

podporoval a štedro im rozdával. Keď stretol horala, ktorý išiel na trh a mal málo peňazí, ešte mu pridal. Raz dal chudobnému človeku štyristo rýnskych na nákup volov, ale nebolo tak drahého dobytku, takže kúpil tie najlepšie voly a ešte mu sto rýnskych zostalo. Keď uvidel bosú starenku, dal jej peniaze, aby si kúpila topánky a veľmi sa rozhneval, keď to z lakomosti neurobila a bosá sa vracala z trhu späť. Vyhrážal sa jej tak strašne, že starenka takmer zomrela od strachu a radšej by sa peňazí vzdala.

Raz poslal bohatému pánovi oznámenie, že k nemu príde na večeru s dvanástimi svojimi kamarátmi, aby bolo pre nich všetko pripravené. Pán odpovedal, že sa veľmi teší, že Jánošíka bude čakať a sprevádzať ho počas obeda. Medzitým povolal najsilnejších ľudí z celej svojej dediny, ba aj zo susedných dedín, vyzbrojil ich palicami a tí čakali v domnení, že Jánošíka ľahko porazia. Pán nevedel o jeho magickej sile, o jeho košeli, opasku a valaške, ktoré mu darovali tri čarodejnice.

Hneď ako Jánošík dorazil, všimol si, čo si preňho pripravili, ale poradil si s tým, valašku iba raz vytiahol a polovica útočníkov padla na zem. Potom chytil vozy a vozíky, prehadzoval ich cez kaštieľ, prebiehal na druhú stranu a v letku ich chytil. Keď všetkým nahnal strach, zobral pánovi peniaze, čo mal doma a odišiel do lesa.

Tieto Jánošíkove činy sa nakoniec dostali až k ušiam cisára vo Viedni, obyvatelia Liptova sa na neho neustále sťažovali, a tak cisár poslal celý pluk vojakov, aby ho zajali. Jánošík sa pred nimi neskrýval, ale smelo stál so svojou valaškou pred vojakmi ozbrojenými strelnými zbraňami. Oni strieľali a on chytil guľky vo vzduchu a hádzal ich po nich, pretože kúzelná košeľa zabránila guľkám zasiahnuť ho.

Potom pustil valašku a zakričal:

- Valaška, udri!

Valaška bila a udierala do všetkých strán tak veľmi, že pluk vojakov nakoniec v panike utiekol. Inokedy prišiel zradca k Jánošíkovi, keď sa modlil na kolenách. Zradca, ktorý stál zozadu, ho strelil, pretože nevedel, že on sa guliek nebojí. Keď sa guľka odrazila späť, vystrelil druhýkrát - a keď aj tá sa odrazila, zradca sa zľakol a utiekol.

Raz cisár viedol vojnu s druhým kráľom a nakoniec to bolo tak, že dvaja rytieri, zvolení na oboch stranách, mali bojovať a urovnať tri vojny. Cisár teda poslal pre Jánošíka, aby bol na jeho strane. Na Liptov prišiel husársky pluk, priniesli mu krásneho koňa, hľadali ho všade, pýtali sa, kde býva Jánošík, a ľudia im ukazovali, že je to v lese. Išli teda do lesa, stretli sa so samotným Jánošíkom, ale nespoznali ho - a opäť sa pýtali, kde býva. On chytil strom, vyvrátil ho a povedal, že je to jeho príbytok. Domysleli sa, že to on sám pred nimi stojí, oznámili mu teda čo od neho cisár žiada a podali mu koňa. Ale on nechcel ísť na koni, iba im povedal:

- Budem tam skôr ako vy!

A skutočne, tri dni po nich sa vybral na svojej valaške a po príchode ho tam našli a okamžite ho viedli k cisárovi. Chceli mu dať železnú zbroj, štít a šablú, pripravili mu krásneho koňa - no on nič z toho všetkého nechcel, vzal do ruky valašku, kráčal pešo vpredu a za ním cisár s celým svojim vojskom. Prišli na bojisko, kde čakal nepriateľ. Vpred vykročil rytier, ktorý sa chystal bojovať proti Jánošíkovi. Bol celý zakrytý železným brnením a sedel na koni. Keď uvidel Jánošíka kráčať oproti nemu, chcel ho zastreliť pištoľou alebo skoliť šablou, on však iba chytil koňa za nohu, noha mu zostala v ruke, rytier spadol na zem a už nemohol bojovať.

Cisár chcel vziať Jánošíka k sebe, ale on nechcel ísť, povedal, že svoju prácu už urobil, a teraz sa vracia domov. Skočil na valašku a odletel do Liptova, kde mu bolo najlepšie.

Ale Liptáci sa proti nemu spriahli a nakoniec ho tiež stratili. Vedeli, že Jánošík má mimoriadnu silu, pokúšali sa zistiť, odkiaľ pochádza. Nakoniec sa im podarilo podplatiť ženu, ku ktorej občas prichádzal

so svojimi kamarátmi na hostinu. Keď už bol trochu opitý, táto prefíkaná žena sa ho začala vypytovať, zaliečať sa mu, až jej nakoniec prezradil, že magickú moc mu dáva košeľa, opasok a valaška, dary od troch sestier čarodejníc.

To bolo všetko, čo obyvatelia Liptova potrebovali vedieť. Schovali sa v dome tejto ženy, keď Jánošík opäť prišiel na hostinu. Keď po jedle zaspal, ukradli mu valašku a zamkli ju tak ďaleko, že ju od neho delilo desať dverí. Potom sa vrhli na spiaceho Jánošíka, rozrezali mu opasok a košeľu, stiahli jedno i druhé, a v tej chvíli Jánošík stratil svoju veľkú silu. Mohli ho zviazať, vziať do väzenia, robiť s ním, čo chceli. Valaška sa síce náhlila na pomoc Jánošíkovi a prerazila osem dverí, ale v deviatych uviazla. Sudcovia odsúdili Jánošíka na trest smrti a rozsudok vykonali čo najrýchlejšie. Keď z Viedne prišla cisárova milosť, bolo už neskoro. Cisár obyvateľom Liptova neodpustil, za to, že obesili Jánošíka, ktorý mu v súboji poskytol veľkú službu, uvalil na nich obrovskú daň, ktorú platia dodnes. Takto skončil Jánošík kvôli žene!

ZOFIA URBANOWSKA (podľa A. Stopku)